NATO'nun yeni hedefi enerji

NATO Bükreş Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde **"Enerji Yollarının Güvenliği"** ve bağlantılı konulara ilk kez bu kadar çok yer ayırdı. Önümüzdeki yıl gerçekleştirilecek 60. yıl toplantısında ise, Karadeniz'e NATO donanması girmesi, Hazar ve çevresinde NATO'nun etkinliğinin artması, Rusya'nın etkisinin azaltılarak alternatif projelerin daha fazla desteklenmesi konularının somutlaştırılması bekleniyor.

Mahmut GÜRER

ANKARA - Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından hedefsiz kalan NATO varlığını sürdürebilmek için kendine yeni amaçlar aramaya başladı. Bu amaçlar arasında birçok karmaşık konu yer alsa da, öne çıkan unsur **"Enerji Hatlarının Güvenliği"** oldu. NATO Bükreş'teki Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi'nde, açıkça belirtilmese de, bu unsur NATO'nun en önemli **"gelecek misyonu"** olarak görünüyor. İttifakın Azerbaycan'ı üyeliğe getirmesiyle birlikte bölgede söz sahibi olacağı değerlendirmeleri yapılırken, NATO Ukrayna ve Gürcistan'ın üyeliği ile birlikte Karadeniz'e girerek, Rusya'nın enerji yollarını denetlemeye çalışıyor.

NATO'nun Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi 2-4 Nisan'da Romanya'nın başkenti Bükreş'te gerçekleştirildi. Zirvenin en önemli gündem maddesi Afganistan'a asker gönderilmesi oldu. Ancak haftalar önceden tartışılmaya başlanan bu konunun ardından ikinci gündem maddesi olarak sürpriz bir konu öne çıktı. NATO, önceki toplantı olan Riga Zirvesi'nde ilk kez sonuç bildirisinde yer verdiği Enerji Hatları'nın güvenliği konusunu bu kez öncül hedefleri arasına soktu. Toplantının sonuç bildirisinde enerji güvenliği ile ilgili şu iki önemli madde yer aldı:

- Riga Zirvesi'nde NATO'nun Enerji Yolları'nın Güvenliği'nin sağlanması konusunda etkin olması gerektiği konusunu not etmiştik. Bunun sağlanabilmesi için NATO istihbarat paylaşımı ve izlenmesi, uluslararası ortak çalışmalar, ittifakın öncelikli konuları arasında yer alacaktır. İttifak oldukça riskli olan enerji yolları konusunda ciddi sıkıntılar görmektedir. Bu konu hakkında NATO'nun izleyeceği rol 2009 zirvesinden gündeme taşınacaktır.
- NATO Karadeniz'e Avrupa Atlantik bölgesinin güvenliği için oldukça önem verdiğini tekrar vurgular. Bununla birlikte bölgedeki işbirliği çabaları ile bölgesel organizasyonlar ve mekanizmaların efektif kullanımı destekler. NATO bu yöndeki çabalara şeffaf politika izlenmeye devam ettiği sürece destek vermeye ve bölge ülkeleri ile diyaloğunu geliştirmeye devam edecektir.

NATO'nun Bükreş Sonuç Bildirisi'nde, **"İttifak oldukça riskli olan enerji yolları konusunda ciddi sıkıntılar görmektedir"** ifadesine yer vermesi, paktın önümüzdeki yıllarda bu konuda etkin politika izleyeceğini açıkça ortaya koydu.

Kaynaklar NATO'ya karşı

Paktın böyle bir yol izlemesinde ise, enerji tedarikçisi ülkelerin son dönemde izlediği ABD karşıtı politikalarının bulunduğu kaydediliyor. En önemli unsurun ise **"Münih Güvenlik Sempozyumu"**nda tek kutuplu dünyaya karşı çıkan Rusya Devlet Başkanı **Vladimir Putin** olduğu konuşuluyor. Putin bu konferansta Moskova'nın enerji konusundaki yaklaşımlarını ciddi biçimde masaya yatırmış ve ABD'nin bu konuya karışmamasını istemişti. Aynı konferansta konuşan NATO Genel Sekreteri **Jaap de Hoop Scheffer** da yaptığı konuşmada enerji güvenliğininin bir güvenlik konusu olarak NATO'nun ilgi alanına dâhil edilmesi gerektiğini vurgulamış, NATO'nun deniz ulaşımında jandarmalık rolü oynayacağını ifade etmişti.

48 trilyon metreküple dünyanın en büyük doğalgaz rezervlerine sahip ülkesi olan Rusya, devlet kontrolündeki üretim ve dağıtım şirketi Gazprom sayesinde doğalgazı adeta bir silah olarak kullanıyor. Putin, doğalgazın bu yöndeki etkilerini ise ilk kez Ukrayna üzerinde denemişti. Bundan 3 yıl önce Putin bin metreküpünü 50 dolardan satın alan Ukrayna'ya, **"Fiyatı 230 dolara çıkacacağız. Kabul etmezseniz gazı kesiyoruz"** uyarısı yaptı.

Ukrayna fiyatı kabul etmeyince, Gazprom da doğalgazı kesti. Ukrayna kışı Türkiye'nin doğalgazını sifonlayarak geçirirken, AB ülkelerine giden doğalgazın oranı birdenbire yüzde 30 oranında düştü. AB ülkeleri kullandığı doğalgazın yüzde 74'ünü Rusya'dan alırken, bunun tamamına yakını Ukrayna üzerinden geçiyor. Gaz krizinden birkaç ay sonra ise Ukrayna'da Rusya karşıtı **Yulya Timoşenko** hükümeti devrilirken, Moskova yanlısı **Yanukoviç** başa geçti. Yanukoviç zamlı gaz tarifesini de kabul etti. Aynı durumun her an Gürcistan'da da meydana gelebileceği konuşuluyor.

Bunun yanı sıra Putin Türkmenistan ve Kazakistan doğalgazı konusunda da ciddi adımlar atarak bu ülkelerin tüm üretimini 3. ülkelere satma hakkını birer anlaşma ile elde etti.

İran da var

Dünya'nın doğalgaz konusundaki bir diğer devi ise İran... Ancak NATO, ABD politikalarını yakından izlemesi nedeniyle İran konusunda da farklı bir değerlendirme içerisinde bulunuyor. ABD, İran'a 20 milyon doların üzerinde enerji yatırımı yapan ülkeleri ambargo uygulamakla tehdit ediyor. Washington yönetiminin bu tutumunun ardında Tahran hükümetinin Putin'in yolundan gitmesini engellemek olduğu belirtiliyor.

Bunun yanında, Irak, Nijerya, Venazüella ve Meksika'daki enerji üretim tesislerindeki sabotaj ihtimalleri, enerji arzının sürekli ve güvenli bir şekilde etkili gerçekleşmesini engelleyebilme potansiyelini sürekli beraberinde taşıyor. Özellikle Irak'ta PKK ve El Kaide'nin enerji üretim tesis ve boru hatlarına eylem riski, hem enerji fiyatlarının artmasına hem de enerji güvenliğinin uluslararası güvenlik organizasyonları çerçevesinde ele alınmasına yol açıyor.

Azerbaycan ve NATO politikası

Bu nedenlerle dünyanın en büyük doğalgaz rezervlerinden birine sahip olan Azerbaycan'ın NATO içine dahil edilmesine çalışılıyor. 60. yıl zirvesinde bu olasılığın gerçeğe dönebileceği kaydediliyor. Azerbaycan'ın örgüte üyeliği ise, NATO'nun hem bu ülkedeki enerji yollarında, hem de Hazar Denizi'nde etkin olabilmesi anlamına geliyor. Bu nedenle ABD, Bakü yönetiminin NATO'ya üyeliği konusunda ciddi çaba sarfediyor.

Hazar Bölgesi 260 milyar ton gibi bir petrol rezervi ile dünyanın en önemli petrol kaynakları arasında yer alıyor. Bu miktar, bugünkü dünya rezervlerinin yüzde 25'ine karşılık geliyor. Hazar'daki doğalgaz rezervlerinin ise 16-19 trilyon metreküp olduğu öne sürülüyor. Bu da dünya toplamının yüzde 12'sine eşit.

BOP ve NATO

NATO'nun Enerji Yolları'nın Güvenliği konusunu gündeminin ön

sıralarına alması ile ABD'nin **"yeni dünya yaklaşımı"** olan Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ile ciddi bir biçimde örtüşüyor. ABD'nin BOP'u enerji yolları üzerinde bulunan ülkelerin sistemlerinin yumuşatılmasını öngörüyor. Yine BOP kapsamında çizildiği belirtilen haritalarda da boru hatlarının geçtiği bölgelerdeki devletlerin sınırlarında çeşitli değişiklikler yapıldığı açıkça görülüyor. Bu proje doğrultusunda Körfez ülkeleri ve Suudi Arabistan'a ilişkin ciddi sınır değişiklikleri de dikkat çeken en önemli unsur olarak görülüyor. Körfez ülkeleri ham petrolün en fazla çıkarıldığı bölge...

NATO'nun kendine biçtiği pay

NATO enerji güvenliği konusunda yapabileceklerini 19–20 Temmuz 2007 tarihindeki NATO Savunma Kolejinin düzenlediği **"Enerji Güvenliğinin Sağlanması"**yla ilgili uluslararası konferansta Riga Zirvesi'nin ardından ilk kez ciddi bir biçimde gündeme getirmişti. Konferansta NATO'nun olası enerji güvenliği tanımlaması ve potansiyel rolü tartışılırken, enerji güvenliği, üretici, tüketici ve transit ülkeler açısından ilk kez NATO'nun rolü tartışılmıştı. Konferansta NATO'nun rolleri şöyle belirlenmişti:

- Askeri-güvenlik hizmeti verme, deniz ulaşımında güvenliği sağlama.
- Kaçakçılığı önlemek için operasyonel faaliyetlerde bulunma.
- İnsan kaçakçığı ve uyuşturucu ticaretinin önüne geçilmesini sağlama.
- Enerji altyapı-üretim tesisleri ve boru hatları muhafazası.
- Küresel enerji tedarikçileri, tüketici, transit ülkeler, BM, AB ve UAEK gibi uluslararası organizasyonlar arasında koordinasyonu sağlama ve ilişkileri geliştirme.
- Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve ikili ilişkiler çerçevesinde oluşturulacak işbirliği forumlarına katkı sağlama.

Öte yandan, yine aynı konferansta enerji güvenliğinin NATO konseptine dâhil olmasının beraberinde birtakım sorunların da ortaya çıkmasına neden olabileceği belirtilmişti. Yeni stratejinin enerji üretici ülkelere, OPEC ve Rusya'ya karşı bir tedbir olarak görülmesi durumunda, AB içinde ayrışmalar ve AB-NATO-ABD ilişkilerinde de çeşitli kırılmaların meydana gelebileceği ifade edilmişti.

NATO'nun bunu yapma stratejisinin en önemli unsuru da Ukrayna ve Gürcistan'ın ittifaka üye olması olarak görülüyor. Bu iki ülkenin NATO'ya katılımı durumunda her iki ülkede de birer deniz üssü kurulması gündeme gelecek.

Karadeniz sıkıntısı

NATO'nun bu yeni stratejileri kapsamında en önemli hedefi ise kuşkusuz Karadeniz. Rusya'nın dünyaya petrol taşıyan kapısı olan Karadeniz'den yılda yaklaşık 150 milyon ton petrol Akdeniz'e açılıyor. Bu da her yıl tankerlerle taşınan 2 milyar ton petrolün yaklaşık yüzde 8'i ediyor. Bu durum NATO'nun Karadeniz'e yönelik ilgisini ciddi bir biçimde artırıyor. Karadeniz'den dünyaya açılan petrolün tamamına yakınının da Rusya'ya ait olması paktın Boğazların öte yakasına bir donanma sokma istemini gündeme getiriyor. Bu durum Türkiye'nin yakın bir süreçte NATO ile Karadeniz konusunda ciddi sıkıntılar yaşaması söz konusu hale getirecek.

Dünya'daki enerji akışının yüzde 60'ından fazlası gemiler aracılığıyla yapılırken, bu gemilerin neredeyse yarısı Türk boğazlarından geçerek hedefine varıyor. Bu durum da Karadeniz'in enerji yollarındaki etkinliğini açıkça ortaya koyuyor.

NATO'nun Karadeniz'e donanma sokma konusundaki planları da 2005 yılından bu yana hazır. Buna göre ittifak ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan plana göre, Karadeniz'e Active Endavour (Akdeniz Operasyonu) ile müdahil olacak. Böylece yeni bir karar çıkarılmadığı için oybirliği de aranmayacak. Sadece Akdeniz Operasyonu'nun kapsamı genişletilecek.

2003 yılında başlatılan Akdeniz Operasyonu ile terörist faaliyetler denetleniyor. Devriye görevindeki NATO gemi ve uçakları her gün seyreden ticaret gemileri ile bağlantı kurarak sorgulama yapıyor. Akdeniz Gücü Napoli'deki Müttefik Kuvvetler Deniz Unsur Komutanlığı (CC-MAR) ve İngiltere'deki (Northwood) NATO Gemicilik Merkezi önderliğinde gerçekleştiriliyor. Bu görev kapsamında NATO üyesi olmayan Ukrayna ve Gürcistan ile de ortaklık yapılıyor. ■

ENERJİ KİTAPLIĞI

İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Petropolitik

Yazar: Hikmet Uluğbay
Genişletilmiş III. Baskı: 2008
Yayımlayan: De Ki Basım Yayım

55, 56 ve 57. Hükümetlerde Milli Eğitim Bakanlığı, Başbakan Yardımcılığı ve Devlet Bakanlığı görevlerini üstlenen **Hikmet Uluğbay**'ın **"İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Petropolitik"** adlı eserindeki yolculuğu 1977 yılında başlamış. İlk baskısı 1995 yılında yapılan kitabının 3. baskısı yoğun bir çalışma döneminin ardından yeni belgeler ve bilgiler ışığında gözden geçirilerek yayımlandı.

Uluğbay, kitabının önsözünde, **"İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Petropolitik ne bir tarih kitabıdır, ne de ben tarih yazarı olduğum iddiasındayım. Elinizdeki kitap; sadece yakın tarihimizin şekillenmesi sırasında, Mezopotamya petrolleri ile ilgili olarak perde önü ve arkasında oynanan oyunlarla, bu oyunlarda rol alan karakterleri yalın bir biçimde okuyucunun karşısına çıkarma denemesidir"** diyor.

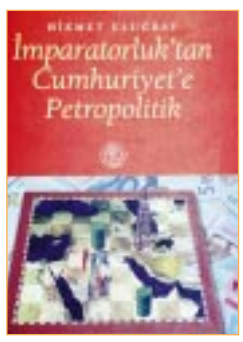

Kitap, 1870'li yıllardan başlayarak Osmanlı topraklarındaki petrol varlıklarını ellerine geçirebilmek için yabancı şirketler ile bunları destekleyen devletlerin, Osmanlı Devleti ve birbirleri ile yaptıkları acımasız mücadelenin öyküsünü belgelere dayanarak anlatıyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin 5 Haziran 1926 tarihli Antlaşma uyarınca Irak petrollerinden alacağı yüzde 10 royalti payına ilişkin gelişim ayrıntılarıyla ortaya konuluyor. Uluğbay, 1955 yılına kadar yalnızca 3.5 milyon sterling alan Türkiye'nin 1995 yılı itibarıyla 26 milyon sterling alacağı bulunduğunu, bunun da alacağın oluştuğu tarihteki fiyatlara göre en az 30.2 milyon varil petrol anlamına geldiğini belirtiyor. Petrol ve doğalgaz üzerine çekişmelerin ön planda olduğu bir coğrafyada bulunan Türkiye'nin **"su kaynaklarına"** yönelik çekişmeye de hazırlıklı olması gerektiğini belirten Uluğbay, **"Üzerinde yaşadığımız dünyayı, içinde birlikte bulunduğumuz uzaydaki 'Nuh'un gemisi' olarak düşünmediğimiz sürece, insanlığın ortak yaşamı ve çocuklarımızın geleceğini tehlikeye atmaktayız"** uyarısında bulunuyor.

Enerji ve İnekler

Yazar: Özgür Gürbüz
I. Baskı: 2007
Yayımlayan: Yeni İnsan Yayınevi

Kitapta, artan enerji tüketiminin artmasıyla her geçen gün önem kazanan **"enerji tasarrufu"** ve **"ekolojik denge"** gibi konularında insanlar ile diğer canlılar arasındaki farklar mizahi bir dille anlatılıyor. Enerji ve İnekler, Enerji ve Köpekler, Enerji ve Keçiler, Enerji ve Karıncalar ile Fırtınayı Hisseden İnek Çömelir bölümlerinden oluşan kitabın önsözünde, **"Dünya yeni bir enerji krizine hazırlanıyor. Bu defa, kaynak sıkıntısından değil, aşırı tüketim ve kullanılan enerjinin yarattığı ekolojik sorunlardan doğan bir kriz kapımızda. Tüketim toplumu olmanın gelişmişlikle özdeşleştirilmesi sonucu, doğal kaynakların hızla tahrip edilmesi akıl almaz boyuta ulaştı"** görüşlerine dikkat çekiliyor. Grafik ve tablolar ile bilgilerin sunulduğu kitabın yazarı Gürbüz, insanlar ile diğer canlıları karşılaştırırken şu saptamalarda bulunuyor:

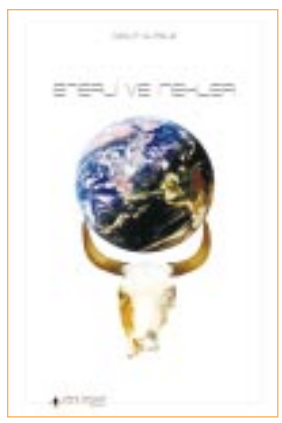

"Kulaklarımızı sıkı sıkı kapamış olmamıza rağmen, diğer canlılar bizlere nasıl yaşanması gerektiği konusunda resitaller veriyor. Hiçbir inek gereksiniminden fazla ot tüketmiyor, hiçbir köpek fazla kemiği çöpe atmıyor, hiçbir karınca bir başka karıncadan daha lüks yaşadığı için kendini şanslı hissetmiyor. İnsanlar, binlerce yıllık bir süreç sonunda ayakları üzerinde durmayı bir meziyet sanıyor ancak gerçek başarı ayakların üzerinde durmak değil, ayaklarını yere sağlam basabilmekte. Altımızdaki toprak kaymak üzere; deniz suları yükseliyor, kasırgalar hırçınlaşıyor, kuraklık yiyecek ve su sıkıntısını beraberinde getiriyor ama biz hâlâ yeni bir televizyon ya da otomobilin peşinden koşmayı tercih ediyoruz. Fırtınayı hisseden inekler, oldukları yere çömeliyor ama, insan fırtınayı ayakta karşılamaya hazırlanıyor. Hem de hiç tanık olmadığı şiddette bir fırtınayı..."